

فی ۳۰ محرم سنه ۱۳۲۷ و فی ۹ شباط سنه ۱۳۲۴

جمعیت علمیه اسلامیہ نك ناشر افكاريدر

مدیر مسئول :

محمد فیلین

سر محرر :

فاتح مجیز درسماملرندن

مصطفی صبری

صاحب امتیاز :

فاتح مجیز درسماملرندن

شہری احمد افندی

مندرجات

اسلامیتله مدنیت جدیدہ برائے بیلیری .. کوچک حمدی	عمدة الايقان م . محمد علی
اساس تربيه ابن الامين احمد توفيق	فران ماحونلق
سياست شرعيه ابن حازم فريد	قايدته نك تبندنده تأثيری اولان بعض اسباب مهمه
تاريخ اسلام صواعق فندن طاهر المولوی	جواب بحق
قوة تشريعه مصطفی صبری	

نسخہ سی ۵۰ پارہ در

آبونه اجرتی (پوستہ اجرتیله برابر)

ممالک اجنبیہ ایچون :

۱۸ فرانک

» ۹,۵

ولایات ایچون :

۸۵ غروش

» ۴۵

استانبول ایچون :

برسنه لك ۷۵ غروش

التي آبلنی ۴۰ »

درج ایلمیان اوراق اعاده اولماز

قارئلر مزه :

اکثر مقالاته ایات کریمه واحادیث نبویه درج ایلمش بولندی نی نظر اعتباره آله رق رعایتسز لکده بولنلامسی
رجا اولوزور .

درسمادت

بکر افندی مطبعه سی - وزیرخان

«قوة تشریعیہ» تعبیروں کا

علی الفاسد قبیلندن اولہرق بر اصطلاح متعارفہ قبول عامہ یہ مظہر اولان براستعمالدن محذور دینی تولیدینہ چالشی شایستہ^۱ تحسین برمسلك عد اولئینہ جنی درکارہ .

ثانیاً : تشریع معنی افویسی ایلہ معنی افویسی آرہ سندہ کی مناسبت کاملہ اظہر من الشمس ایکن حالاتاسلم ایدالمک ایستنیور . ہلامقام استناددہ ایراد اولنان شوکہم بالوجوہ شایان استغرابدر : «تشریع کلہ سنک حدذائندہ علی الحصوص لاسازدہ معنی افویسیلہ معروفی و بیوزن ساحہ استعمالدہ موجودی بیلاوقدرکہ اصطلاح قانونیہ ایستہ بومعاندن آئندہر . دیکہ مسالغ اولسون . برخبی شریعت لغویہ دن صوکرہ خبردار اولہ بیلاکجز شو معنی افویہ نظر اگلہک بارلئوہ دکلہ طرق ومعابر ادرارہ سنہ مناسبت وعادیتی سباد ایدر .

حالیہ کہ علمہ ای لنگ «اشرع الطريق وشرعہ ای ینہ» عبارہ لرندہ کی طریق تعبیروں صر محسوسدن . مردور و بور ایچون اعداد اولنان بولدن عبارت اولوب طریق معقولہ معاملات بشریہک منہاج انتظامدہ دورانی کافل اولان و ذاتاً اساسی اعتباریلہ شرع شریفہ استدادن خالی اولہ مامسی طبیی بولنان قوانید شمولی جای اشتباہ دکادر .

مناظر اول اسماعیل حق

جوابم

اولا مناظر مک ایلک مقالہ سیلہ ہم رنجی جوابمک ایکس برلکدہ مطالعہ اولئسنی حق و حقیقتک اقتضای ایچون بن دہ یکندی قدر بلکہ دہا زیادہ متنی ایدرم . حتی شو ایکنجی مقالہ لری ؛ (صراط مستقیم) دہ مندرج بولدینی خالدہ قارئین کرامہ . بندہ کزک مدافع ایلہ ینہ ایکسینی بر ریدہ او قوندیرمق مقصدیلہ بودو بدخی عیناً (بیان الحق) مزہ درج ایدلمشدر .

البرنجی مقالہ مدہ قوہ تشریعیہ تعبیروں مبالانسزلق عد ایش اولدیغ خالدہ ایکنجی مقالہ مدہ تعبیروں مذکورک شمعہ تادہ موافق اولیہ جتنی سولہ مشم . بو بر تناقض تشکیل ایدیورمش . شمدی کوپا برنجی مقالہ مدہ کوریلن شہت تمبرک ایکنجیدہ کسب حقت ایستدیکنی سولہ مک ایستبورلر . حال بوکہ مقالہ نایہدہ سوء ایہام تعبیروں دہ واریادی . مبالانسزلق کلہ سی ایسہ اہتمامسزلق . احتیاب .

«بیان الحق» جریدہ موقوفہ سنک ۱۵ نومبرلی نسخہ سندہ «قوة تشریعیہ» تعبیروں مشہورینہ اعتراضی حاوی بر مقالہ واریادی . آئندہ دینوردی کہ «ہیئت اعلان نطق افغانیہ بروردیکی جوابدہ «قوة تشریعیہ» تعبیروں قولاندی . بویسہ اصطلاح حثوثیونہ موافق بر تعبیروں اولملہ برابر خطا ر واستعمالی دیکہ مبالانسزلق نمونہر . چونکہ تشریع . وضع شریعت معناسنہر . بویلاوصاف آکپہ دن اولان برشبئی عبادہ نسبت ایتمکی اوروایلیریلہ قبول ایترلرکن معالاف ہیئت اعیان قبول ایتمشدر . بواعتراضہ فارشی حق و حقیقتی بیان و تعبیروں مذکورہدہ ہرچ برمحذور اولدیغی اتیان مقصدیلہ بر مقالہ یازوب جریدہ مذکورہ ادارہ خانہ سنہ ارسال ایلہ دم . مالہ منہ ۱۸ نجی نسخہ یہ عیناً درج اولنارق زمرینہ دہ «جوابم» عنوانیلہ بش سستون علاوہ ایدلمشدر . جوابمک مؤداسی مؤولاً اعتراف حقدن بشتہ برشی دکلسنہ حقیقتک واضعاً اکلاشمسی ایکی مالہک برلکدہ مطالعہ ایدلمسہ موقوفدر . اگر بویلا بایلیرسہ جوابمک حاوی اولدینی تکلف وعدم اصابت پک قولای نمایان اولور .

اولا اولجہ تعبیروں مذکورک شایان تأسف و دیکہ مبالانسزلق اولسی ادعا ایدلمش ایکن بوکرہ اولسہ اولسہ شیوہ تادہ یہ غیر اوفقی بولئسندہ اصرار اولئمشدر . بویسہ تناقضدر .

ثانیاً تشریع تعبیروں خصائص الہیہ جلہ سندن عد اولئش ایکن خصائص آلمیہ دن معدود اولان «شرع» اولدیغی بالا طراف ایضادرن طولانی شمدی تشریع وضع شریعت معناسنہ اولوب بر تعبیروں مولد اولسی تسلیم ایدیورکہ بونکلہ یحتمل ختام بولتی لازم کلایوردی . حالبوکہ بویلا یابہ لمامش . بلکہ بونی متعاقب قانون مناظرہ خارجندہ تعبیروں دلیل ایلہ شویلا دینلمشدر نمادامکہ بزر «تشریع» ی بومعادہ استعمال ایدیوروز . وضع قانون معناسنہ استعمال خطا اولقندن قورنولہماز «بعدہ مقام استنادلہ برطابق مثال ایراد اولئش . وحکماہر نقل ایلہ خیلی تطویل کلام ایدلمش ایسہدہ اتمام تقریب قابل اولہ مامشدر . بودہ امر طبیعیدر . چونکہ محضایرم اختراع ایش اولہ دیندن براستعمالہ مخالفتک بقدر اوغراشلہ دیکہ مبالانسزلق اولسی آجائہ امکان اولیہ جنی میداندہر «وضع شریعت و تقرعائتہ دائر استعمالدہ متداول اولان» شارح . مشرع . شرع . شریعت «کبی الفاظ ہر ثلاثی مجرددر . اعتراضک بوتون مبنالری فرضیاندن عبارتدر .

طرفدن حقوقون ایچون ہر محذور دن سالم ماخذ صریح تعین ایدلمش طوررکن بونی براوقدہ لفظک استعمالی ثابت واصلی اولیان بر معنای منقول منہ اعتبار ایتمک و بناء الفاسد

افاده‌سنی متعارف و متجامل بر حالده کوردکنندن، یعنی وضع شریعت مناسنی افاده ایدن شرع مصدری دکلده تشریع مصدری در ظننده بولدقلندن و بو معنای تقلید ایچون تشریعی الک مناسب و شایان انتخاب بر کله اولمق اوزره تلقی ایتدکنندن مصطلح لری میانته ادخال ایدیلر. چونکه اوروبا حقوقیونسندن و یاخود اوروبا حقوقک مترجملندن عبارت بولنان ارباب اصطلاحک مطمح نظر لری بو کلمده بولدقلری عظمت مماندن باشقه برشی اولمدایتی تخمینده ذوق سلیم اصلاتردد ایتمز. انجیق بو اعتبار ایله حقوقیونک مطلوبه پک زیاده موافق اولان شوکله ینسه عین اعتبار ایله علمای دین نظرند استکنار ایدمک، و شایان استقاد اولمق لازم کلیر.

کلم ذکر اولنان احتشامی منی، افته نظر آ اصل ثلاثی مصدرینک، شرعک مدلولی اولدینی حالده حقوقیونک اونی مقصدلرینه کافی بولماملرینک سبی، ثلاثیسنک، مصدریندن زیاده حاصل بالمصدرده یعنی وضعدن زیاده موضوعده استعمالی متعارف اولمیدر. قوه تشریعه تیسرینه ماصدق بایلمق ایسته نلر ایسه بر قوه واضه یی حائر بولنه جقاردر. ایسته بوکی، ثلاثی مصدرینک، مصدریندن باشقه بر مناده شیوعی زمانلرنده درکه تقیل بایندن بر مصدر تولید و اختراعه ترکجه مزده احتیاج حس ایدرز. نقد مصدرینک، مقوددن عبارت بولنان نمده ورهن مصدرینک مرهونده غلبه استعماله منی تنقید ایله ترهینی ایجاد ایتدیکه زکی. حال بوکه تشریعک اعتده ثلاثی مصدرینه نسبت ایدیلن مناده شیوع استعمالی یالکیز ترکجه مزه محو و ص اولیوب بش آلتی یوزسنندن اکسیک اولمیان بر قدمله استعمالات عربیه بیله یکمشد، عرف فقهایه قبول ایدیلمشدر، و بو عرفه منی امام شافینک قول مشهوری تقیل بایندن ده اوقونمشدر. ایسته تشریعک، وضع شریعت مناسنه اوله رق اته موافق اولسه بیله — عرف علما و فقها ده تأسس ایتمش بر حالده

طسراق مناسنه اولدینندن خلاف ادب و سوء ایهام تمیرلرینک بوکا نسبتله خفیف و یاخود بونک اولنره نسبتله شدید اولسی کی بر فرقی حائر اولدینی قطباً مسلم اولیه جئندن باشقه مقالاتک تکرری ایله تفن و تجده اوغراماسی معناد اولان امیرات متقاربه بیننده جزئی بر فرقی بیله اولسه بو حالی بر تناقض عدایتمک [۱] منطقه کی تناقضک تعریفی بیلمنه مک دیمکدر که بزم جقمزده تناقضی تجویز ایدن مناسترلی خواجه افندی حضر لری حقنده بزبویه بر و قورفسرانی تجویز ایتمز.

خواجه افندیکن صوکه مقاله لنده کوریلن :
«جوابک مؤداسی مؤولا اعتراف جئندن باشقه برشی دکل ایسه ده حقیقتک واضحاً اکلا شلمسی ایکی مقاله تک بر لکده مطاله سنه متوقدر. اگر بویه بایلیه سه جوابک حاوی اولدینی تکلف و عدم اصابت نمایان اولور.»
فقره سنده عدم اصابتی اعتراف حق ایله جمع ایتمش اولدقلری جهته بو نقطه دده برار منطلق بیانه محتاج بولدقلرینی سوبله مکدن کندی میزی آله مدق.

ذات مسئله کله بر کرده بوراده خلاصه ایدم :
مناظریم دیورلرکه : «وضع شریعت مناسنه اوله رق انت عربده یالکیز ثلاثیندن (شرع) مصدری موجود اولوب بومناجه تقیل بایندن (تشریع) کله سی مستعمل اولدینی جهته قوه تشریعه تعیرنده وضع شریعت مناسنه عائد برسوء ایهام تصور اولنه ماز.»

بنده کزده دیورم که سوء ایهام ثلاثی مصدرنده موجود اولدینندن اصطلاح قانونی ایچون اونی انتخاب ایتدیلرده تشریع کله سنی سوء ایهامدن خالی اولدینته منی ای انتخاب ایتدیلر؟ خیر.. بالامکس اتمک، ثلاثی مصدرینه نسبت ایتدیکه منای مذکورک تقیل مصدریه

[۱] برنجی مقاله تک (ادب تحریر) سرلوحه سنی حائر بولدینته دقت ایدیلرینه بومقاله تک، شیعه تأدیه غیر موافق تعیری احتوا ایدن مقاله ثانیه ایله متناقض اولسی شویه طورسون بالعکس نه درجه لنده متلایم اولدینی کوریلور.

بولنسندن ناشی بولکهنک، پارلامتورلرده تصور اولان قوت و صلاحیتده استعمال برنوع سوء ادب و سوء ایهام تشکیل ایدیور. سوء ایهامک منشأئی ایسه بالکیزانت اولوق لازم دکلدر. بلکه عرف، سوء ایهامه دهآجیق بر منشأ اولوق استءادائی حائرر. شمعی تشریمک وضع شریعت مناسنده بر عرف متارف اولدیئی استعمالات فقها و علما ایله اثبات ایده: قال الجلال الحلی فی شرح جمع الجرامع (من قال به فقد شرع) بتشدید الرائ کما قال الشافعی رضی الله عنه من استحسن فقد شرع ای وضع شرعا من قبل نفسه انتهى. وفی حاشیه البانی (قرله بتشدید الرائ) غیر متعین کاتوهمه البشارة بل یجوز التخفیف قال تنالی شرع لکم من الدین الایة اشارله شیخ الاسلام انتهى. وقال فی التقرير شرح التحریر (المختار انه) صلی الله علیه وسلم (متبذ) ای مکلف (قیل بشرع آدم) علیه السلام لانه اول الشرايع حکام برهان (وقیل بشرع نوح) لانه اول الرسل المشرعین انتهى. وقال الجلال الدوانی فی شرح القائد المضیة فی آخر بحث الارادة ویمکن ان یقال الامر امران امر تکوینی یلزم منه وقوع المأمور به وهو یم سائر الکائنات و امر تشریعی وعایه مدار الثواب وال عقاب انتهى فی منہوات المجامع فی بحث الحکم الخطاب اما تکوینی کقولہ تنالی کن او تشریعی فذا ایضا اما وضعی کالحکم بالشرطه والسببیه واما تکلیفی وهذا ایضا اما طیبی کالواجبات واما غیر طیبی کالحرمات انتهى. وقال فی مباحث الفتوی من اواخر اعلام الموقنین والذي قال لنا (وما اتاکم الرسول فخذوه) هو الذی شرع لنا هذه الزیادة علی لسانه والله سبحانه ولاء منصب الشریع عنه ابتداء کلولاد منصب بیان انتهى.

آرتق بوقدر شواهد استعمال میدانده ایکن بندد. کزک اعتراضاتم حقننده: «وضع شریعت وقرعائنه دائر استعمالده متداول اولان (شارع، مشروع، شرع.

شریعت کبی الفاظ هب ثلاثی مجرددر؛ اعتراضک منشأئی بتون فرضیاتدن عبارتدر «دینلکم خبی عیب اولور ظن ایدرم.

مناظریم تشریمک منای لغویسی ایله منای قانونیسی آردسنددکی مناسبت اظهار من الشمس ایکن... دیورلر. حال بوکدن بومناسبتک، قانونیونی اطماع ایده جک درجهده اولدیئی قطعیاً تسلیم اتمیورم اولره بولکهنی بکندیرن. منای شرعیسنک ویردیکی شرف ورونقدر. وحالایسته انحق بونقطه نظردن سوسلی واحتمالی اولان بولکهنی فدا ایتمک ایسته میورلر. بودقیقی کلامق ایچون بالکیز جامد بر استقامت نظرله کتب لئانه دکل برازده ذوق سلیمه مراجعت ایتمک، امرجه استعمالاتی دوشونمک لازمدر. مناظریمک تمیینه رغماً بورادده حکایه بکزر بروقه اراد ایده جکم. چونکه انشای بخنده بوکبی نقاطک تقدیر قیحتی قارئین کرامه عائددر. مناظریمک استخفاف بکارانه برخطوة تجلدله بوحقیقت لک اوزرندن آتالییورمسی ارباب دقتی شایسته ماز. وقته شودر: مشاهیر محریرین عثمانیه دن بر ذات کچن کون مطبوعاته متداول اولان برطام سرلوحه لری، معروف برخطاطه سبارش ایتمک اوزره بولنیوردی. اومیانده قوه تشریمیه ترکیبی ده وارایدی. بو تمیزی دیکشدرسه کز: بونک جواز وعدم جوازی هنوز موقع بحث ومناظردده بولنیور. دیدم. ظاهر، بیان الحقی اوقومامشدی. ده طوغریسی بیان الحق مسلککنده بولان غزته لرله اشتغال حال ووقتی مساعد دکلدی. بن بویه سویلنجه یووق. قوه تشریمیه تمیزی دیکشدرم. بزموتسکیونک روح القوانینه ده روح الشرائع دیرزدیدی. ایشتاولکی مقابلهده تشریح ایستیکم وجهله بوتیمی ایتخاب ایدنارک دانکی وادی تقلید وتشبهه کزیندنکری خصوصسندده ارباب انصافه. بووقه دندن برحیث عبرت چقمالیدر. بونلرک نظرندده اسماعیل حق اقدی حضرتلرینک تبعات

عبارت زنده کی طریقت، طریق مقوله، ماملات بشریه نك
منهاج انظامه دوراتی کافل اولان و ذاتاً اساسی اعتباریه
شرع شریفه استناددن خالی اوله مامسی طبعی بولسان
قوانینه شمولی جای اشتباه دیکار .»

ایشته انطاق حق و اعتراف حقیقت بویه اولور .
شو حالده مناظر مک دیدیکی کی قوانینده اساس اعتباریه
شرعه استناد بولندیقندن طولانی قوه قانونیه به قوه
تشریه دینلنجه ارتق بوتعمیری یکیدن تحلیل اتمک لازم
کلدی: شریعتلندیرمچی بر قوت ! ایشته مناظرم دوندی ،
طرا لاشدی، شریعتی کندی الیه تشریمک ایچنه صوقارق
(من حیث الایشر) سوزمه کلدی . فقط شریعتلندیرمک
هیچ بر قانون جدید وضع اتمه نك قوانین موجوده نك
شرعه موافقی اولما نلرینی توفیق ایلمک دیمکی؟ بالطبع
دکل . شو حالده شریعتلندیرمک ایچون نه مننی قایلر ؟ عین
شریعت اولمق درجه لرنده شرعه موافقی قوانین وضع اتمک
مناسی دیکلی ؟ آرتق ای قارئین کرام ! شو تحلیل اتمک
صیردینی برده اهام آرق سندن مناسرتلی اسماعیل حتی
افندی حضرتلرینه خاص اولان لوحه مماشانی تمامیه
مشاهده ایده بیلیر سکر . استحسانه قائل اولان شرع
ایتمن ، یعنی - ینه استعماله مجبور اولدینر آتیمیر
ایله - تشریع اتمش اولور مألده بولنان (من استحسن
فقد شرع) قولیه استحسان فقہینی شرعه قارش بر
جسارت عد ایدن و جته دینی بوسوزی ایله قور قوتتمق
ایسته ین امام شافعی مناسرتلی خواجه افندی کی قانون
واضه لریمک : بز تشریع ایدیوروز دیدکلرینی ایشتیه
او حالده سزه سویلیه جک سوزم قالماز دیمکه مجبور
اولوردی . بحک لفظدن منسایه انتقالی نقطه سنده
آرتق سوزی بوندن زیاده اوزاتمق ایسته میورم . ذاتاً
مناظرم نی تطویل کلامن منع ایدیورودی .

مصطفی صبری

انریه سی بنم صایقلم قدر بی لزومدر ، بونلر اوکله نك
نشوة قوت و بلاغت قاجیر مامق ایچون شمعی به قدر
ظلام مجبولیده قالان منای انریسندن خبردار اولمق
بیله ایسته منلر . بونلرک استعمال ایتکلری قوه تشریه به
تعمیری ایچون بر طریق جواز بولمق اوزر ده منای انویسندن
استفاده یه قالدیشمق (توجه بمالایرضی صاحبه) قیلندن اولور .
ایشته عین کنز رکاه انوی شریعت کله سنده ده موجودر
دیهر روح الشرایع آتیمیر نی ده تجویز ایده لمی؟ شمعتی عرض
ایتدیکم وجهله حسب ابهغه عینی قاجاماق بولنی حائر اولان
شریعت کله منی ده قانونده استدال ایده بیله چکیمز؟ طرزنده
بوندن اولکی مثالیه مک حاوی اولدینی سؤالی مناظرم ایچون
جوابسیر بر اقیورلر؟ یوقسه شریعت باشقه تشریع ده باشتمی؟
حال بوکه عرف خاص علما و فقها ایله تأید ایدن عرف
عمومی، استعماله بویاکی کله نی قطعاً بر فامایادن عدایتدیکی
کی لسان المریده بیان ایدیلدیکی وجهله شریعت ، اتمده
صوبولی، تشریع ده ایشته بوسوبولنی آچمق دیمک اولدیننه
نظر آشو ایکی کله نی لغتده بری بوندن آیر میور . امانتده
فضله اوله رق شریعت ایچون بر منای دینی و لاهوتی
موجود اولدینی حالده تشریمک بویه بر مناسی اولما مق
جهتیه آره لرنده بر فرق وار دینیه چکمن . فقط نه
فائده سی اولور؟ بر عرف مؤسس بوفرقی محو وازاله
ایده نك شو ایکی کله نی بوم منای دینی خصوصنده ده
برلشدیرمش وعصر لرجه پایدار اولان بر عنصر استعمال
ایکینسی بر لکده اوله رق توارث اتمشدر . نه حاجت ؟
تشریع کله منی استعمال ایدرکن منای دینستی، شریعتی
خاطره کتیرمه مک غیر قابل اولدینی شونکجه ده ثابتدرکه
قانونیون طرفندن استعمال ایدیلن شوکله نی، ساحه مناظرده ده
اخذ ایتدیکی موقع ایجابیه منای دینسنه بولاشدیر مامق
مجبوریتده بولسان مناظرم بیله موقعتی اونونه رق خاتمه
مقالنده شویله دیورودی :

« علمای اتمک (اشرع الطریق و شرعه ای ینه)